

אמנם בתענית ציבור מסיק דישלים עד צאת הכוכבים. עיין שם. ולפי קוצר דעתי קשה. דמנא ליה לחלק בהכי, בין יחיד לציבור. שהרי מפורש בש"ס דתענית, ודפרק בכל מערבין, דמתענה ומשלים, ואם כן. אם סובר כדעת המחמירים עד צאת הכוכבים, אם כן הוא הדין אפילו תענית יחיד. ואם סבירא ליה כדעת הסוברים דפירוש ישלים אם ירצה. אם כן הוא הדין לתענית ציבור. ואם כן מדכתב גבי יחיד, זולתי אם התנה. דמשמע דפירוש משלים אם ירצה. ולכן בסתם בעינן להשלים עד צאת הכוכבים. אבל כשפירש עד צאתו מבית הכנסת, יכול לאכול. ואם כן הוא הדין בתענית ציבור.

והנה מבואר במרדכי, והגהות מיימוניות, והטור, והאגור, דעתו שאפילו בעוד היום גדול יכול לאכול לאחר תפלת ערבית.

אמנם התשב"ץ ז"ל תלמיד הר"מ ז"ל סימן א' כתב, וזה לשונו. מהר"מ ז"ל היה רגיל לעולם כליל שבת לאכול עם חשיכה ממש, ואינו ממתין ממש עד הלילה, וגם אינו אוכל מיד כשבאים מבית הכנסת, בעוד היום גדול, כמו שרגילין בנשואין שהולכין לבית הכנסת בעוד היום גדול, אלא אוכל עם שקיעת החמה. כי אפילו זה קרוי השלמה, כמו שאמרו בפרק בכל מערבין דף מ"א, דמתענה ומשלים הפירוש משלים, עד לאחר בית הכנסת, ובלבד שלא יאכל בעוד היום גדול. עיין שם. אלמא דבעינן לאכול עם חשיכה, ולא בעוד היום גדול. ואולם הנך רבוותא ז"ל כתבו, משמע אפילו בעוד היום גדול קודם שקיעת החמה.

ועיין לרבינו פרץ ז"ל בהגהותיו לספר התשב"ץ, הביא מתענה ומשלים פירוש אם ירצה, כדעבד ר' עובדא בעשרה בטבת וכו'. עיין שם.

והארחות חיים ז"ל הלכות ערב שבת דף מ"ד עמוד ב' אות י"ג כתב, אסור ליכנס לשבת כשהוא מעונה. וכתב, ורבינו פרץ ז"ל כתב וכשרצה ר' ללכת לבית הכנסת וכו', ומשלים פירוש אם ירצה וכו', ואם התפלל עם הציבור בבית הכנסת, זה דבר פשוט שיוכל לאכול, דכיון שהתפלל בבית הכנסת אם כן קבלו שבת עליהם. והראב"ד כתב וכו'. ובדף צ"ד עמוד ב' אות י"ט כתב, דבעשרה בטבת שחל בערב שבת מתענין בו לכולי עלמא, שכתוב בו עצם היום הזה, וצריך טעם למה אין מתענין בערב שבת, כיון דפסקינן בפרק בכל מערבין, הלכה מתענה ומשלים. עיין שם. ולפי קוצר דעתי קצת קשה במה שכתב דבעשרה בטבת וכו', מתענין בו לכולי עלמא, שהרי עשרה בטבת לא יחול בשבת כדי לדחותו לערב שבת. ומעתה לדעתו שלא כתב להשלים, אפשר דסבירא ליה שאין צריך להשלים עד צאת הכוכבים, אלא עד שהתפללו הציבור וכמו שכתב בדף מ"ד.

ומהרי"ל ז"ל בתשובה סימן ל"ג כתב, והמתענין בערב שבת דפסיקנא בפרק בכל מערבין, מתענין ומשלימין, פי' התוספות ומהר"ם, ואם לא ירצה לא ישלים, וכן עשה ר"י וטעם התבשיל קודם בית הכנסת, ובתענית יחיד מיירי, כן הוכיח שם. עד כאן. וזה קשה, שכתב בתענית יחיד מיירי, שהרי כבר מהש"ס דפרק בכל מערבין, ומש"ס דתענית, דגם בתענית ציבור. ועוד דכן עשה ר"י וטעם התבשיל מיירי בתענית ציבור שהוא עשרה בטבת. אם כן גם מה שאמר הש"ס דפרק בכל מערבין, בתענית ציבור איירי. שאם הוא בתענית יחיד איך עשה ר"י וטעם התבשיל בעשרה בטבת קודם שישלים. אלא ודאי דמיירי גם בתענית ציבור. **עוד** כתב מהרי"ל ז"ל, ויש שכתבו, שבט' באב דוקא צריך להשלים כשחל להיות בערב שבת. עד כאן. גם זה תימא, דזה לא יחול אלא בזמן הש"ס ולא משם והלאה. **עוד** כתב, והרא"מ ז"ל הורה לאכול מבעוד יום בערב ראש השנה, לא מטעם שכתבת דיש שקורין תגר על אותו תענית וכו', אלא מתרי תלתא טעמי הוא דעבד, חדא. דכתב בא"ז דבערב שבת עדין טפי (צ"ל עדיף טפי) שלא להשלים, ואנן וכו', אלא נ"ל טעמא אחרינא, משום דמהר"ם כתב דהשלמה היינו אחר תפלת ערבית, וקבלת שבת מפלג המנחה ולמעלה אפילו עוד היום גדול וכו', סוף דבר אחר תפילת ערבית הוה שפיר השלמה בערב שבת וכו'. עיין שם. ועיין לו בסימן קנ"ו, (ומ"ש קע"ג ט"ס), תענית יחיד בערב שבת מנהג דילי עד אחר תפילת ערבית, כדברי מהר"ם. אבל תענית ציבור, לעצמי אני מחמיר להשלים ככמה רבוותא גדולי אשכנז דמחמירי, ולעלמא אני אומר דעביד כמר עביד. עיין שם. אם כן בתענית ציבור לא כתב להלכה דבעינן להשלים, אלא דלעצמו מחמיר כדעת גדולי אשכנז, ולאחרים אינו מורה כן.

והנה מה שכתב בשם הר"ם דהשלמה אחר תפלת ערבית, וקבלת שבת מפלג המנחה ולמעלה, כבר כתוב לעיל מרבנים אחרים שכ"כ בשם הר"ם ז"ל, ומזה יורה דקודם פלג המנחה, כלומר עד סוף י"א שעות חסר רביע, אינו יכול להתפלל ערבית ולקבל שבת. ומה שאמרו בש"ס דברכות בפרק תפילת השחר דף כ"ז עמוד א', רב צלי של שבת בערב שבת, היינו מפלג מנחה ולמעלה, כמו שכתבו התוספות שם, דיבור המתחיל דרב צלי וכו', והרא"ש ז"ל שם סימן ו' וברמזים שם, ור' יונה ז"ל שם, והמרדכי בריש פרק תפילת השחר. והטור ז"ל סימן רס"ז כתב, ומקדימין להתפלל ערבית יותר מבשאר ימות החול, כדאמרינן עיולי יומא מקדימין ליה וכו', ופירשו התוספות שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר ולקבל שבת בתפלת ערבית. עיין שם. ועיין למרן ז"ל בבית יוסף שם, ובסימן רס"ג, ולהרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות תפילה הלכה ז', ולמרן ז"ל בשלחן ערוך סימן רס"ג סעיף ד', ובסימן רס"ז סעיף ב'. באופן דלכולהו

רבוותא ז"ל, דהאי דמכניסין שבת מבעוד יום ומתפללין ערבית ומקבלין שבת, בעינן שיהיה מפלג המנחה ולמעלה. שהוא שעה ורביע קודם הלילה. והוא הדין כשיחול תענית ציבור בערב שבת, כמו עשרה בטבת שאינו מתפלל ערבית קודם פלג המנחה. ולכן כתבו הר"מ ז"ל והנך רבוותא בשמו, דהשלמה היינו אחר ערבית שהיא מפלג המנחה ולמעלה. ועיין להרב שבות יעקב ז"ל, חלק ב' סימן ו' כיוצא בזה.

ומעתה הבוא נבוא לדעת מרן ז"ל בשלחן ערוך, שכתב אם קבל עליו להתענות בערב שבת צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש בשעת התענית עד שישלימו הציבור תפלתן. עד כאן. ומיירי ביחיד שקבל, כמו שכתב בסעיף ג', וכן כתב לקמן סימן תקס"ב סעיף ג', דלכאורה משמע דמיירי בתענית יחיד ולא בתענית ציבור. אמנם מדהביא בבית יוסף דעת התוספות, והרא"ש, והמרדכי, שמדברים אפילו על תענית ציבור. והביא מעשה דר"י שאכל קודם שילך לבית הכנסת, דסבירא ליה דהשלמה היינו דיכול הוא להשלים. והביא גם כן בסימן תקע"ב דעת הרא"ש ז"ל, ולא כתב שום חולק בדבר, דסבירא ליה שצריך להשלים בתענית ציבור עד צאת הכוכבים, אם כן שמע מינה דהכי סבירא ליה. ומ"מ חש לדעת הרא"ש, והטור ז"ל, שכתבו שאם קבל סתם אפילו ביחיד. דצריך להשלים. אם לא שפירש בשעת קבלה עד שישלימו הציבור תפלתן. ועוד דבסימן תקמ"ט לענין תענית עשרה בטבת, לא כתב שאם חל בערב שבת דישלים עד צאת הכוכבים, ולא מהני שיפרש, דמשמע ליה שכבר כתב דינו שאפילו בתענית ציבור הדין כן. ואף על פי שכתב אם לא שפירש בשעת הקבלה, דלכלהו זה מיירי ביחיד, דבעינן שיקבל התענית מבעוד יום במנחה וכמבואר בסימן תקס"ב, ולא בתענית ציבור. וזה לשון מרן ז"ל שם סעיף י"ב, תענית שגוזרים על הציבור אין כל יחיד צריך לקבלו בתפילת המנחה, אלא שליח ציבור מכריז התענית והרי הוא מקובל, ויש אומרים דהני מילי בארץ ישראל שהיה להם נשיא, לפי שגזרתו קיימת על כל ישראל, אבל בחוץ לארץ צריכים כל הציבור לקבל על עצמם כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו. עד כאן. אם כן נוכל לומר שאפילו לדיעה ראשונה, שכתב בסתם, שאין צריך כל אחד לקבל, ובהכרזת שליח ציבור הרי הוא מקובל. אם כן מיירי כשהכריז השליח ציבור התענית אז הוא אומר שאינו מתענה, אלא עד שישלימו הציבור תפלתן. אי נמי דשמא הדינא כיש אומרים, שבחוץ לארץ צריך כל יחיד לקבל, ושמא חיישינן לזה, ולכך כשמקבלו אז יאמר שאינו מתענה אלא עד שישלימו הציבור תפלתן. דיכול לאכול ולהפסיק התענית.

באופן שנראה שדעת מרן ז"ל בשלחן ערוך כאן, מיירי שאפילו בתענית ציבור, אם קבל בסתם שצריך להשלים עד צאת הכוכבים, אם לא

שפירש עד שישלימו וכו', והיינו טעמא דכיון דלדעת הש"ס דפרק בכל מערבין, ודפרק ב' דתענית, שהמסקנא דהלכה מתענה ומשלים, לפי הפירוש שפירש אם ירצה ואינו חובה, קאי גם לתענית ציבור. וכמו שכתבו התוספות, והמרדכי, והר"מ, והגהות מיימוניות, והרא"ש, שהביא מרן בבית יוסף בלתי חולק, ושכן דעת ר"ח ז"ל, כמו שכתבו הגהות מיימוניות, ושכן דעת האגודה, והאגור, ושלטי הגבורים, והטור, והר"י הארלגי שהביא הריטב"א, והר"ף, וארחות חיים ז"ל. ומרן לא הביא שום חולק, לכן פסק בשלחן ערוך כנזכר. ומכל מקום חש לדעת הרא"ש, והטור, ודעימיהו, דסבירא להו דכיון דבסתם ויכול להשלים, בעינן להשלים, אם לא שפירש וכו', ולכן פסק כוותיהו. ולכן בסימן תקמ"ט גבי ד' צומות, ומהם עשרה בטבת שיחול בערב שבת, לא כתב שאם חל בערב שבת בעינן עד צאת הכוכבים ולא מהני שיפרש, דמשמע ליה שכבר כתב כאן דבעינן להשלים אם לא שפירש וכו'.

וכן ראיתי להרב שלחן גבוה ז"ל, סימן תקס"ב סעיף ב', יחיד שקבל וכו', מסקנת הגמרא בסוף פרק בכל מערבין. דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא, הלכה מתענין ומשלימין וכו', וכתב הרא"ש בסוף פרק ב' דתענית, ואפילו בתענית יחיד וכו', וכיון שיכול להשלים אם וכו', וכן סתם רבינו לעיל סימן רמ"ט, אבל התוספות בפ"ה דף ע"ז וכו', וכן כתב המרדכי וכו'. והגהות מיימוניות וכו', והטור סימן רמ"ט, וכן פסק הרב המפה שם. עד כאן. וקצת קשה שלא הזכיר התוס' דעירובין שם סמוך ונראה, ועוד דהטור פסק כדעת אביו הרא"ש ז"ל, באופן שנראה מדבריו שהביא מהרא"ש ואפילו יחיד, אם כן הוא הדין לתענית ציבור, ושכן דעת מרן ז"ל.

ומור"ם ז"ל בהגה כתב על מה שכתב בשלחן ערוך אם קבל וכו', ויש אומרים דלא ישלים אלא מיד שיוצאים מבית הכנסת יאכל, (טור ומרדכי סוף פרק בכל מערבין בשם הר"מ והגהות מיימוניות פרק א' מהלכות תענית), ולכן בתענית יחיד לא ישלים, וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית, ובתענית ציבור ישלים והכי נהוג. (מהרי"ל בתשובה סימן ל"ג). עכ"ד. כנראה דבתחילה דעתו להפך מדעת מר"ן השלחן ערוך, דסבירא ליה דבסתם משלים, ולכן כתב ויש אומרים דלא ישלים. אלא דקצת קשה שכלל הטור עמהם, כי הטור סבירא ליה כמו שכתב מרן ז"ל. דבסתם משלים. ולפי זה דעת מור"ם ז"ל, דמה שכתבו הטור, והמרדכי, והר"מ, והגהות מיימוניות, בתענית יחיד מיירי. לפי קוצר דעתי ליתא. שהרי במרדכי, והגהות מיימוניות, הביאו מ"ש ר"י דעבד עובדא בעשרה בטבת. אלמא דבתענית ציבור מיירי. ועם כל זה כתבו שאין צריך להשלים. ועיין לו בדרכי משה שהביא גם כן דעת מהרי"ל ז"ל כנזכר, וזה לשונו. ומהרי"ל כתב דבתענית ציבור ישלימו עד הלילה וכו'. עיין שם. וזה

ליתא במהרי"ל אלא להחמיר על עצמו, אמנם לאחרים היה אומר דעבד כמר עבד. ואיך כתב משמו בפשיטות, דבתענית ציבור ישלימו עד הלילה.

אמנם הלבוש ז"ל נטה מדעת רבו מור"ם ז"ל, ופסק כמו שכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך, ולא זכר גם כן דעת מהרי"ל ז"ל. ועיין לו סימן תק"נ סעיף ג', ותקס"ד סעיף א, וסימן תרפ"ה, ומשם בא"ר דגם בתענית ציבור. ועיין להדרישה ז"ל דכתב על מה שכתב הטור ז"ל עד אחר התפילה וכו'. ולהב"ח ז"ל שהביא מה שכתב מהרי"ל ז"ל, דלעצמו מחמיר. ועיין להרב טורי זהב ז"ל סעיף ב' ובסעיף ג'. והרב עו"ש ז"ל ס' ד' כתב, אפילו בתענית ציבור לא ישלים, ומכל שכן תענית יחיד. ועיין להרב כנסת הגדולה ז"ל בהגהות הטור מס"ח, ומהרי"ל, ובשיירי שם סי' ה' מב"ח.

ורבני אשכנזי ז"ל כתבו דמשמע מלשון רמ"א דבתענית ציבור לא מהני תנאי, דלאו בדידיה תליא מילתא, כמבואר להמגן אברהם ז"ל סעיף ח', והבאר היטב ז"ל סעיף ז', והרב מחצית השקל ז"ל שם סעיף ח', והרב פרי מגדים ז"ל באשל אברהם שם, ובמשבצות זהב סעיף ג', ולהרב אליה זוטא סעיף ג', ובספרו אליה רבה סעיף יו"ד, ולהרב חיי אדם ז"ל כלל א' סימן ט' מהלכות שבת. דכלהו רבוותא ז"ל שהם מחכמי ורבני אשכנזי ז"ל, אזלי בשיטת מור"ם ז"ל רבם, שקבלו עליהם לנהוג בחומרא של מהרי"ל לנהוג בעצמו. אמנם לדידן לדעת מרן ז"ל דבין בתענית ציבור, בין בתענית יחיד, בעינן להשלים עד צאת הכוכבים. אם לא שפירש שמתענה עד שישלימו הציבור תפילתן. דאז אוכל ומפסיק התענית.